

УДК 346.62

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.6>

Добровольська В. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Гофман О. Р.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

УХВАЛА СУДУ ЯК ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Анотація. Дана наукова стаття присвячена процесуально-правовому аналізу поняття, ознак та різновидів ухвали господарського суду як основному процесуальному документу, який опосередковує поточні дії судді та застосовується в усіх ланках господарських судів, що свідчить про її універсальний характер.

Ухвала господарського суду представляє собою господарсько-процесуальний документ, який опосередковує усі дії (розпорядження, вказівки) судді на всіх стадіях судового процесу, в усіх ланках системи господарських судів, змістом якої є владні приписи щодо вчинення певних правових дій чи настання певних правових наслідків, які мають загальнообов'язковий характер. Підстави для постановлення ухвали чітко визначені у нормах чинного господарсько-процесуального законодавства.

Мету застосування ухвали у господарському процесі можливо надати у двох значеннях – у широкому як складову та гарантію всебічного, повного та законного розгляду справи, що відповідає завданню господарського судочинства, та у вузькому значенні як спосіб фіксації всіх процесуальних дій, які виконує суддя під час розгляду конкретної господарської справи. Класифікувати ухвали господарського суду можливо за наступними критеріями в залежності від: 1) ланки господарського суду: ухвали суду першої інстанції, ухвали, які постановляє апеляційна інстанція та ті, які постановляє касаційна інстанція; 2) можливістю оскарження: ухвали, які підлягають оскарженню та ті, які не підлягають оскарженню; 3) порядку і підстав прийняття: повні та неповні (протокольні) ухвали; 4) нормативного забезпечення: ухвали, які передбачені ГПК України та ухвали, які передбачені Кодексом України з процедур банкрутства; 5) об'єкта: загальні ухвали та окрема ухвала; 6) можливості виконання – ті, які є виконавчим документом та ті, які не мають сили виконавчого документу.

Ключові слова: господарський процес, процедура розгляду господарських справ, судові рішення, ухвала, окрема ухвала, господарсько-процесуальне законодавство.

Dobrovolska V. V., Hofman O. R. Court decision as documentary support for economic proceedings

Abstract. This scientific article is devoted to the procedural and legal analysis of the concept, features and varieties of the decision of the commercial court as the main procedural document that mediates the current actions of the judge and is used in all branches of the commercial courts, which indicates its universal nature.

The decision of the commercial court is an economic procedural document that mediates all actions (orders, instructions) of the judge at all stages of the judicial process, in all links of the system of commercial courts, the content of which is authoritative prescriptions regarding the execution of certain legal actions or the occurrence of certain legal consequences, which are generally binding. The grounds for issuing a decision are clearly defined in the current economic and procedural legislation.

The purpose of applying the decision in the economic process can be given in two meanings – in a broad sense as a component and guarantee of a comprehensive, complete and legal consideration of the case, which corresponds to the task of economic justice, and in a narrow sense as a way of recording all procedural actions performed by a judge during the consideration of a specific case business affairs. It is possible to classify the rulings of the commercial court according to the following criteria, depending on: 1) the branches of the commercial court: rulings of the court of first instance, rulings issued by the appellate court and those issued by the cassation court; 2) the possibility of appeal: rulings that are subject to appeal and those which are

not subject to appeal; 3) procedure and grounds for adoption: complete and incomplete (protocol) resolutions; 4) regulatory support: resolutions provided for by the Civil Procedure Code of Ukraine and resolutions provided for by the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures; 5) object: general resolutions and a separate resolution; 6) execution options – those that are an executive document and those that do not have the force of an executive document.

Key words: *economic process, procedure for consideration of economic cases, court decision, resolution, separate resolution, economic procedural legislation.*

Вступ. Господарський процес представляє собою строго формалізовану процедуру розгляду господарських справ, одним із різновидів документального забезпечення якого є ухвала. За своїм господарсько-процесуальним характером ухвала є універсальним засобом документального забезпечення господарського судочинства так як застосовується в усіх ланках господарських судів та на всіх етапах процедури розгляду господарських справ.

Чисельні фахові публікації господарників – процесуалістів містять своїм предметом наукового дослідження поняття, ознаки, підстави та види ухвал суду, наприклад, це праці І.В. Андропова, М.Б. Майка, С.С. Мар'янова, Д. М. Сібільова, С.Я. Фурси та інших, але проблемою залишається визначення ухвали господарського суду як окремого самостійного господарсько-процесуального документа, його змісту, різновидів та мети застосування.

Постановка завдання. Основною метою даної наукової статті є теоретичний аналіз поняття, ознак та різновидів ухвал господарського суду як основного процесуального документу, який опосередковує дії судді під час процедури розгляду справи.

Результати дослідження. Ухвала як вид судового рішення визначена ГПК України та є предметом дослідження у фаховій літературі. За наказом Державної судової адміністрації України «судове рішення – процесуальний документ, постановлений судом під час розгляду судової справи на будь-якій стадії судового процесу» [1]. Взагалі, «природа будь-якого процесуального документа пов'язана насамперед із матеріальним та процесуальним правом. Якщо говорити про матеріальне право загалом, то можна сказати, що воно впливає на змістову частину процесуальних актів-документів. Так, у позовних заявах, – а це майже 80% цивільних справ, які сьогодні розглядаються судами

України, в обов'язковому порядку слід визначити той закон (норму матеріального права), який регулює ці правовідносини» [2, с. 108]. Тобто, ухвала є універсальним процесуальним документом, який використовується в усіх судочинствах з метою функціонально-розпорядчого забезпечення процедури розгляду справи. ГПК України визначає ухвалу як вид судового рішення, містить вимоги щодо її форми та змісту але не надає її визначення. Ухвала, яка прийнята, складена та оформлена у відповідності із вимогами закону є однією із складових та гарантією всебічного, повного та законного розгляду справи, що відповідає завданню господарського судочинства, що свідчить про мету її застосування у широкому значенні. Визначення ухвали як судового рішення на думку І.А. Андропова «не можна назвати вдалим, оскільки використання одного терміну для позначення різних за змістом понть є істотним недоліком законодавчої техніки» [3, с. 289].

У вузькому значенні мета застосування ухвали у господарському процесі – це фіксація всіх процесуальних дій, які виконує суддя під час розгляду конкретної господарської справи, адже, як слушно визначають фахівці «Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал» [4, с. 235]. Фахівці-правники по-різному визначають ухвалу у певних процесах та стадіях судових проваджень, так, запропоновано, що під «ухвалою апеляційного суду слід розуміти ситуаційний правозастосовний акт владно-розпорядчого характеру, постановлений апеляційним судом у встановленому законом

порядку і виражений у визначеній законом формі, у провадженні ініційованому учасниками провадження, на підставі встановлених в ході провадження фактичних обставин справи, спрямований на виконання завдань кримінального провадження в цілому та стадії апеляційного провадження зокрема, якій містить відповіді на правові питання, що виникають під час перегляду судових рішень в апеляційному порядку, та владні приписи щодо вчинення певних правових дій чи настання певних правових наслідків, які мають загальнообов'язковий характер» [5, с. 20]. Дійсно, у зазначеному наводить декілька важливих ознак ухвали, а саме: правозастосовчий характер, ситуаційний момент прийняття (на розсуд судді (суддів), обов'язковість вказівок та певні правові наслідки. Слушно цивілісти-процесуалісти зазначають, що «основне призначення ухвал суду першої інстанції полягає в забезпеченні розвитку процесуальної діяльності суду під час розгляду і вирішення цивільної справи. Від їх законності та обґрунтованості може залежати кінцевий результат розгляду цивільної справи» [6, с. 191].

До різновидів ухвал господарського суду відноситься окрема ухвала як специфічний документ, який постановляється господарським судом як певний засіб реагування на порушення законності з різноманітних підстав та ознак. Так, на думку фахівців окрема ухвала є «засобом зміцнення законності та правопорядку. Це акт, що сприяє усуненню недоліків у діяльності державних органів, громадських організацій і посадових осіб, запобігає скоєнню злочинів та інших правопорушень, впливає на формування у громадян поваги до права та становить важливу частину діяльності судів» [7, с. 68] та на думку інших саме «за своїм характером окрема ухвала істотно відрізняється від інших ухвал суду, в яких обговорюються матеріальні й процесуальні права сторін й інших осіб, які беруть участь у справі. Так, окрема ухвала не впливає на розвиток і результат процесу і не стосується питань, що безпосередньо належать до розгляду справи» [8]. В.Г. Бобка вказує на те, що «шляхом постановлення окремої ухвали суд сприяє усуненню допущеного правопорушення, що фактично не

становить предмет самостійного судового розгляду одночасно здійснюючи функцію, спрямовану на профілактику й попередження порушень прав та інтересів учасників правовідносин у майбутньому. У зв'язку з цим, на думку дослідника, окрема ухвала має попереджувальне та виховне значення [9, с. 23–24]. Крім того, окрема ухвала є дійсним засобом контрольно-дисциплінарного характеру за поведінкою та реалізацією свої повноважень у суді різноманітних учасників господарського процесу, так, наприклад, по справі від 13 березня 2019 року ВС постановив окрему ухвалу, так як «за наслідками розгляду касаційної скарги Товариства було виявлено недоліки в діяльності арбітражного керуючого Суд дійшов до висновку про необхідність постановити окрему ухвалу у справі № 904/7733/13 та направити її на адресу Міністерства юстиції України, як органу контролю за діяльністю арбітражних керуючих, для проведення перевірки професійної діяльності арбітражного керуючого» [10].

Цікавим й практично-доречним є виокремлення ухвал, які одночасно є виконавчим документом, адже «виконавча сила ухвал суду першої інстанції спрямована на захист інтересів учасників цивільної справи до постановлення судом рішення. Ухвала хоча і не розв'язує спір по суті, є важливим актом правозастосування, а її виконавча сила органічно впливає із повноважень судової влади та юрисдикційних повноважень суду, що розглядає цивільні справи» [11, с. 200].

На практиці виникають деякі проблеми з протокольними ухвалами, які не потребують окремої самостійної письмової форми документа, а просто фіксуються в протоколі судового засідання, однак, як зауважив ВС «протокольне винесення ухвали судом першої інстанції без виходу до нарадчої кімнати не змінює вимоги частини першої ст. 353 ЦПК України. Головне щоб такий процесуальний документ був занесений до протоколу судового засідання та за своїм змістом відповідав переліку передбаченому цією статтею» [12]. На думку П. Прохорова «протокольні ухвали не набувають письмової форми у зв'язку із їх внесенням до протоколу судового засідання, адже секретар судового

засідання не може точно відобразити мотиви суду з прийняття відповідної ухвали, висновки суду та інший важливий зміст судового рішення, викладеного в усній формі» [13]. Тобто, в господарському процесі за ознакою самостійного документального забезпечення ухвали суду поділяються на протокольні (обов'язково підлягають фіксації в протоколі судового засідання та аудіо запису) та ті, які викладаються у вигляді єдиного документа у складаються зі вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

Для більш повної характеристики змісту та суті ухвал можливо їх класифікувати, так, у літературі пропонують «класифікувати ухвали господарського суду можна за певними ознаками.

1. За суб'єктивною ознакою: а) одноосібні – виносяться суддею одноособово головним чином із питань руху справи; б) колегіальні – виносяться судом при колегіальному розгляді справи з питань руху або закінчення справи без винесення рішення.

2. За формою, в яку вони втілюються: а) протокольні – заносяться до протоколу судового засідання; б) у вигляді окремого процесуального документа (наприклад про припинення провадження у справі).

3. За змістом: а) підготовчі – в них вирішуються питання підготовки справи (наприклад про призначення експертизи); б) із питань, що виникли у процесі розгляду справи (наприклад про відкладення судового розгляду); в) заключні – ухвали, що завершують розгляд справи (про припинення провадження та залишення заяви без розгляду); г) із приводу ухвалення рішення (наприклад про роз'яснення рішення); ґ) окремі ухвали – щодо встановлених під час розгляду справи порушень законності або недоліків у роботі юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу (ст. 246 ГПК України) [14, с. 229-230]». На нашу думку класифікувати ухвали господарського суду

можливо за наступними критеріями в залежності від: 1) ланки господарського суду: ухвали суду першої інстанції, ухвали, які постановляє апеляційна інстанція та ті, які постановляє касаційна інстанція; 2) можливістю оскарження: ухвали, які підлягають оскарженню та ті, які не підлягають оскарженню; 3) порядку і підстав прийняття: повні та неповні (протокольні) ухвали; 4) нормативного забезпечення: ухвали, які передбачені ГПК України та ухвали, які передбачені Кодексом України з процедур банкрутства; 5) об'єкта: загальні ухвали та окрема ухвала; 6) можливості виконання – ті, які є виконавчим документом та ті, які не мають сили виконавчого документу.

Висновки. Ухвала є універсальним процесуальним документом, який постановляється під час розгляду будь-якої господарської справи та є зовнішнім виразом (формою) дій (вказівок, розпоряджень) судді.

Ухвала господарського суду представляє собою господарсько-процесуальний документ, розпорядчо-правового характеру, який опосередковує дії судді під час розгляду господарських справ на всіх стадіях судового процесу, в усіх ланках системи господарських судів, змістом якої є владні приписи щодо вчинення певних правових дій чи настання певних правових наслідків, які мають загальнообов'язковий процесуально-правовий характер. Підстави для постановлення ухвали чітко визначені у нормах чинного господарсько-процесуального законодавства, а саме в ГПК України, Кодексі України з процедур банкрутства, тощо.

Під час розгляду будь-якої справи в господарському процесі за ознакою самостійного документального забезпечення суд може постановити протокольну ухвалу суду, яка обов'язково підлягає фіксації в протоколі судового засідання та аудіо запису, та тягне відповідні правові наслідки згідно із чинним господарсько-процесуальним законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України: наказ Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 № 814. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Процесуальні документи у цивільних справах (теорія, методика, практика): науково-практичний посібник / за заг. ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2011. 1088 с.
3. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України: проблеми термінології. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 66. С. 287-293.
4. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
5. Мар'янова С.С. Ухвала суду апеляційної інстанції у кримінальному провадженні: теорія та практика реалізації: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 224 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/>
6. Феннич В.П. Законна сила ухвал суду першої інстанції в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Випуск 76. Частина 1. С. 189-193.
7. Дорохіна Ю.А. Окрема ухвала суду як інструмент забезпечення законності: сутність, правові підстави, наслідки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31 (70). № 2, ч. 2. С. 65–69.
8. Шиманович О.М. До питання про класифікацію ухвал суду першої інстанції в цивільному процесі України. URL: <http://www.zakon.nau.ua>.
9. Бобко В. Г. Окрема ухвала як спосіб захисту прав учасників цивільного судочинства. *Цивілістична процесуальна думка*. 2015. № 1. С. 23–26.
10. Ухвала ВС від 13 березня 2019 року у справі № 904/7733/13. URL: [URL:https://supreme.court.gov.ua/](https://supreme.court.gov.ua/)
11. Сібільов Д.М. Ухвала суду першої інстанції як виконавчий документ: теоретичні аспекти та практика застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 200–202.
12. ВС/КЦС у справі справа № 756/12128/15-ц від 23 вересня 2020 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>
13. Прохоров П. А. Порядок ухвалення судових рішень у цивільному процесі України: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. URL: <https://dspace.onua.edu>
14. Господарський процес : навч. посіб. / [В. А. Кройтор, О. В. Синегубов, О. Г. Бортнік та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с.